

Lp Liisa-Ly Pakosta
Justiits- ja digiminister
Justiitsministeerium
info@just.ee
Illimar.Parnamagi@just.ee

Teie 24.06.2024 nr 8-3/5025-1
Meie 10.09.2024 nr 1-8/483-1

Korrakaitseaduse muutmise seaduse väljatöötamiskavatsus

Lugupeetud Liisa-Ly Pakosta

Täname, et olete advokatuurile andnud võimaluse korrakaitseaduse (KorS) muutmise seaduse väljatöötamiskavatsuse (VTK) osas seisukohti avaldada. Edastame Teile advokatuuri haldusõiguse komisjoni seisukohad alljärgnevalt.

VTK koostamist on põhjendatud sellega, et enam kui kümme aastat tagasi jõustunud KorS-i on korduvalt muudetud ja täiendatud, kuid see ei ole toimunud süsteemselt. Samuti osundatakse tehnoloogia ulatuslikule arengule võrreldes KorS-i väljatöötamise ajaga, mistõttu on oluliselt muutunud ka korrakaitsejatele (ja ka korrarikkujatele) kättesaadavad vahendid. Muutunud on ka väljakutsed, millega korrakaitse silmitsi seisvad. Seoses julgeolekuolukorra muutumisega on VTK-s eraldi fookuses avalike ürituste ja koosolekute korraldamise regulatsiooni asjakohasus.

Advokatuuri haldusõiguse komisjon nõustub, et KorS vajab põhjalikumat ülevaatamist ning teatud osades ka muutmist. Arvestades, et tegemist on VTK-ga, on seisukohad kujundatud selles toodud probleemide osas põhimõttelisel tasandil, s.o tegu on küsimustega, mis vajavad põhjalikumat analüüsi võimaliku tulevase seaduseelnõu väljatöötamisel. Samas on terve rida VTK-s käsitletud probleeme selliseid, mis komisjoni hinnangul sisuliseks probleemiks ei ole ning seeläbi seaduse muutmise teel lahendamist ei vaja.

1. Probleemid 1-4: Viibimiskeeld, asjasundkasutusse võtmine ja vajadusel sundvõõrandamine, kontrolltehing, joobeseisundi tuvastamine

VTK-s välja toodud probleemid vajavad tähelepanu, kuid komisjon kujundab seisukoha konkreetsema regulatsiooni väljatöötamise käigus.

2. Probleem 5: Isikuandmete töötlemine pilti ja heli salvestava jälgimisseadmestikuga

Täna võimaldab KorS 49 lg 5¹ ja § 50 lg 6¹ vallasasja ja valduse läbivaatamisel jäädvustada olukorda pilti või heli salvestava seadmega, milleks võib mh olla ka nt vormikaamera. Samas

üldisem regulatsioon selliste seadmete kasutamiseks puudub. Nende seadmete kasutamise vajadust teatud situatsioonides ei saa kindlasti eitada. Samas tuleb arvestada, et jälgimisseadmetiku kasutamine korraüksuses riivab intensiivselt mitmeid põhiõigusi, mistõttu tuleb sellesisulise regulatsiooni loomisel ja muutmisel arvestada piiravate tingimustega, sh nõuetega, mis tulenevad IKÜM-ist, samuti õiguskaitse direktiivist.

3. Probleem 6: Isikuandmete töötlemine mehitamata õhusõidukitele paigaldatud jälgimisandmetiku kasutamisega

Kuigi tehnoloogilised lahendused võimaldavad korraüksuse paremini tuvastada ja ka ennetada, ei tohi uute tehnoloogiate ja funktsioonide kasutamine olla vastuolus kehtiva õiguse ja õigusriigi toimimise seisukohalt oluliste printsiipidega. Iga uue tehnoloogia, funktsiooni või töömeetodi kasutuselevõtule peab eelnema mõjuhinnang ja õigusanalüüs hindamaks kehtiva õiguse asjakohasust ning võimalike põhiõiguste riivet. Massiline andmete analüüs (sh profiilianalüüs) ning automatiseeritud otsused korraüksuste ennetamise eesmärgil on nõnda suure põhiõiguste riivega, et sellise tegevuse lubatavust tuleb reeglina eitada.

4. Probleem 7: Muude kui dokumentaalsete tõendite nõudmine riikliku järelevalve menetluses

Kehtiva KorS § 30 ega ka VTK ei arvesta komisjoni hinnangul põhiseaduse § 22 lg-ga 3, mille kohaselt kedagi ei tohi sundida tunnistama iseenda või oma lähedaste vastu (*nemo tenetur se ipsum accusare* põhimõte) (vt Riigikohtu 14.06.2022 otsus asjas nr 1-20-1208, p-d 50-52). Kuigi enese mittesüstamise privileeg kehtib üldjuhul kriminaalmenetluses, on ka näiteks maksumenetluses sätestatud isiku õigus keelduda teabe andmisest ja tõendite esitamisest küsimustes, millele vastamine tähendaks enda või oma lähedase õigusrikkumises süüdi tunnistamist (vt MKS § 64 lg 1 p 6). Raske on leida sisulist põhjust, miks mittesüstamise keeld kehtib näiteks maksumenetluses, kuid ei kehti riiklikus järelevalve menetluses. Põhiseaduse § 22 lg 3 kehtib ükskõik millises avalik õiguslikus menetluses. Seetõttu tuleb VTK-d muuta nii, et KorS § 30 täiendatakse enese mittesüstamise keeluga nii küsitlemise ja dokumentide nõudmise kui ka muus kui dokumentaalses vormis oleva teabe nõudmise suhtes.

Maksumenetlusel ja kriminaalmenetlusel ühelt poolt ja korraüksusemenetlusel teiselt poolt on mitmeid erisusi. Nimelt, maksumenetlus ja kriminaalmenetlus on suunatud minevikus toimunud tegude tuvastamisele ja sellest tulenevatele õiguslike järeلمite kohaldamisele (maksu määramine või süüdi tunnistamine ja karistamine), kuid korraüksusemenetlus on suunatud ka tulevikku (ohu ennetamine, väljaselgitamine või tõrjumine). See tähendab, et teatud juhtudel (nt vajadus vältida suure keskkonnakahju tekkimist) võib olla põhjendatud isikult nõuda dokumentide ja muus kui dokumentaalses vormis oleva teabe esitamist vaatamata sellele, et dokumendid ja heli-, pildi- ja videofailid võivad olla isikut ja tema lähedasi süüstavad. Samas saab selline erand enese mittesüstamise privileegist olla põhjendatud vaid olulise kahjuga ülekaaluga avalikule hüvele. Ehk teisisõnu, politsei või seaduses sätestatud juhul muu korraüksuseorgan saab nõuda dokumente ja muud kui dokumentaalses vormis olevat teavet vaid KorS § 5 lõikes 4 sätestatud kõrgendatud ohu puhul.

Samuti tuleks VTK-d täiendada KorS § 30 lg 5 muudatusega. KorS § 30 lg 5 sätestab, et küsitlemine ja dokumentide nõudmine ohu ennetamiseks ei ole lubatud teabe ja dokumentide korral, mida on võimalik saada seaduse alusel asutatud andmekogust, välja arvatud juhul, kui teabe saamine andmekogust ei ole korraüksuseorganist sõltumatul põhjusel võimalik; käesolevas lõikes nimetatud piirang kehtib ka teabe kohta, mida korraüksuseorganil on võimalik saada

tasuta teise Euroopa Liidu liikmesriigi asjaomasest andmekogust või tasu eest, kui isik kinnitab kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis, et kannab nimetatud teabe hankimise kulud. Mõiste „andmekogu“ tähendus on avatud AvTS § 43¹ lõikes 1, mille kohaselt andmekogu on riigi, kohaliku omavalitsuse või muu avalik-õigusliku isiku või avalikke ülesandeid täitva eraõigusliku isiku infosüsteemis töödeldavate korrastatud andmete kogum, mis asutatakse ja mida kasutatakse seaduses, selle alusel antud õigusaktis või rahvusvahelises lepingus sätestatud ülesannete täitmiseks. Ehk et andmekogu on vaid kitsastele nõuetele vastav teabekogum. Samas, korrakaitseorganil on võimalik koguda teavet (ning vältida isikute küsitlemist ja neilt teabe nõudmist) ka teistest kättesaadavatest infosüsteemidest, mis ei vasta andmekogu määratlusele AvTS mõttes. Sel põhjusel tuleb ka KorS § 30 lõiku 5 vastavalt muuta. Samuti on põhjendatud õigusselguse huvides dokumendi mõiste sisustamine selliselt, et see hõlmaks ka laiemalt elektroonilises vormis teavet.

5. Probleem 8: Vähemohtlike teenistusrelvade ja erivahendite kasutamine

VTK-s toodud põhjendused regulatsiooni muutmise vajaduse osas ei ole veenvad. Juba täna on vähemohtlike teenistusrelvade ja erivahendite kasutamine reguleeritud nõu tasemepehiselt, s.o olukordades kus tulirelva kasutamine põhjendatud ei ole – seejuures on komisjoni hinnangul ebatäpne VTK väide, et elektrišokirelv ja veekahur on kehtivas seaduses samastatud tulirelvaga. Kuigi mõlema puhul on kasutamine lubatud kõrgendatud ohu tõrjumiseks, on alused nende kasutamiseks siiski erinevad. VTK-s on tehtud regulatiivne ettepanek lubada elektrišokirelva ja veekahuri kasutamist ka olulise ohu korral. Komisjon leiab, et selline lävendi alandamine ei ole põhjendatud.

VTK-s on ühtlasi tehtud ettepanek erivahendite loetelu täiendamiseks mehitamata õhusõidukite maanduma sundimise vahenditega. Taolise erivahendi lisamine on põhjendatud. Samas ei ole põhjendatud erivahendite osas n-õ avatud loetelu loomine, mis on ühe kaalumissettepanekuna samuti esitatud.

6. Probleem 9: Edasilükkamatute meetmete kohaldamise kohustus

VTK-s on tehtud ettepanek täiendada KorS-i selliselt, et lisaks politseile oleks ka teistel riigiasutustel, kelle ametnikele on tagatud vahetu sunni väljaõpe ja antud tulirelva kasutamise õigus, kohustus ohtu tõrjuda, kui tegemist on vahetu ohuga isiku elule või kehalisele puutumatusse. VTK-s toodud põhjendused regulatsiooni muutmise vajaduse osas ei ole veenvad. Seejuures viidatakse VTK-s, et teiste korrakaitseorganite poolt edasilükkamatute meetmete rakendamise vajadus on harvaesinev ning võimalus taolistes ohuolukordades sekkumiseks n-õ igapäevase raames on ka täna. Arvestades, et tegemist ei ole olulise lahendamist vajava probleemiga, puudub ka vajadus regulatsiooni muutmiseks.

7. Probleem 10: Korrakaitse kaasamine

VTK-s on tehtud ettepanek reguleerida täpsemalt Kaitseväge ja Kaitsealiidu kaasamist riigi korrakaitse ülesannete täitmisele. Võib nõustuda, et regulatsioon vajab korrastamist. Samuti saab nõustuda VTK-s väljendatuga, et sõjaväelisi organisatsioone ei peaks üldjuhul rahuajal avaliku korra tagamiseks kaasama, mistõttu peavad juhud, mil Kaitseväge ja Kaitsealiidu kaasamine on riikliku järelevalvesse lubatud, olema selgelt piiritletud ja piisavalt kaalukad. Vältida tuleks olukorda, kus regulatsioon on killustunud KorS-i ja kavandatava tsiviilkriisi ja riigikaitse seaduse vahel.

8. Probleem 11: Avalike ürituste regulatsioon

Täiendava regulatsiooni vajadus ei ole välistatud, ent hinnangu andmiseks on vaja näha konkreetseid ettepanekuid. Iseenesest on õige väide, et võrreldes avalike koosolekute regulatsiooniga on avalike ürituste regulatsioon väga napp ning annab kohalikele omavalitsustele suure kaalutusõiguse. Ent toodud näited praktikas esinevate probleemide kohta ei näi valdavalt olevat sellised, mida ei annaks lahendada mitteregeeratiivsete meetoditega. Kaalukaim põhjendus regulatsiooni täpsustamisele tuleneb väitest, et kehtiva regulatsiooni raames raisatakse sageli nii korraldaja kui ametiasutuse ressursse seeläbi, et korraldaja suunatakse iseseisvalt erinevatelt ametiasutustelt kooskõlastusi taotlema, selle asemel, et kogu vastava protsessi viiks läbi asjaomane KOV. Komisjon toetab eelkõige muudatusi, mis lihtsustavad avalike ürituste korraldamist, mitte ei sea neile täiendavaid piiranguid.

9. Probleem 12: Alaealiste õigus koosolekuid korraldada

Teema tõstatamine on vajalik, minimaalselt võiks koosolekute korraldamise õigust laiendada vähemalt 16. aastastele.

10. Probleem 13: Isiku koosolekult eemaldamine

Isiku koosolekult kõrvaldamise lävendi alandamine ei ole põhjendatud. VTK-s ei ole toodud ühtegi praktilist näidet, kus kehtiv regulatsioon oleks probleeme tekitanud. Lisaks näib VTK argumentatsioon lähtuvat alusetust eeldusest, nagu oleks ainus võimalus avalikul koosolekul osalevast isikust lähtuva vahetu olulise ohu tõrjumiseks tema koosolekult eemaldamine. KorS § 5 lg 5 järgi vahetu oht on olukord, kus korrariikkumine leiab juba aset või on suur tõenäosus, et see kohe algab. Sellises olukorras on politseil alati õigus rakendada edasilükkamatuid meetmeid ohu tõrjumiseks või korrariikkumise kõrvaldamiseks (KorS § 6 lg 3, § 29 lg 1). Lisaks olukorras, kus korrariikkumine seisneb teiste isikute füüsilises väärkohtlemises, on alati alus ka isiku kinnipidamiseks KorS § 46 lg 1 p 1 alusel.

11. Probleem 14: Koosolekute keelamine

VTK kohaselt seisneb peamine lahendamist nõudev probleem selles, et KorS § 72 lg 1 ei hõlma õigust keelata koosolekut, mis on keelatud koosolek KorS § 62 mõttes. VTK käsitus on ekslik. Keelatud koosolekut ei või pidada sõltumata sellest, kas PPA selle veel üle keelab. KorS § 26 kohaselt on PPA-l õigus vastavat koosolekut kavandatavat isikut teavitada sellest, et tema poolt kavandatav koosolek on seadusest tulenevalt keelatud ning vastava keelu rikkumisel võib järgneda KorS § 265 kohane vastutus. Veelgi enam, kui KorS § 62 mõttes keelatud koosoleku kavandamisega on juba kaasnenud üleskutsed sellele osaleda, on KorS § 265 kohane kuritegu juba toime pandud ning tulenevalt kriminaalmenetluse kohustuslikkuse põhimõttest tuleks koheselt ka vastavat menetlust alustada. Sellises olukorras oleks niigi seaduse järgi keelatud koosoleku „üle keelamine“ üksnes segadust tekitav, tekitades potentsiaalset vaidlust selle üle, kas konkreetsel juhul on karistatavad ka „üle keelamisele“ eelnevad või üksnes selle järgsed teod. Seega pole KorS § 72 lg 1 täiendamine KorS § 62 tähenduses keelatud koosoleku üle keelamisega mitte üksnes mõttetu, vaid ka juriidiliselt küsitav ja segadusttekitav.

Kui siiski eksisteeriks vajadus KorS § 62 mõttes keelatud koosolek KorS § 72 lg 1 alusel üle keelata, siis VTK-s välja pakutud lahendus on sõna- ja koosolekuvabadust ebaproportsionaalselt piirav. VTK kohaselt võiks „täiendada KorS § 72 selliselt, et prefekt saab keelata ka sellise avaliku koosoleku korraldamise, mille puhul on eelinfo põhjal alust arvata,

et tegemist on KorS § 62 mõttes keelatud koosolekuga“. Vormel „on alust arvata“ viitab KorS § 5 lg 6 kohasele ohukahtlusele ehk olukorrale, kus ilmnenud asjaoludele antava objektiivse hinnangu põhjal ei saa tõenäosust, et korrariikkumine aset leiab, pidada piisavaks, kuid mille puhul on alust arvata, et korrariikkumine ei ole välistatud. Seega soovitakse anda PPA-le õigus keelata avaliku koosoleku toimumine olukorras, kus ei ole välistatud, et koosolek vastab KorS § 62 tunnustele. Selline koosoleku keelamise lävend oleks liiga madal ning annaks PPA-le piiramatult õiguse keelata ennetavalt ükskõik milline koosolek. Nimelt KorS § 62 järgi on muuhulgas keelatud koosolek, mis õhutab vihkamist, vägivalda või diskrimineerimist rahvuse, rassi, nahavärvi, soo, keele, päritolu, usutunnistuse, seksuaalse sättumuse, poliitiliste veendumuste või varalise või sotsiaalse seisundi alusel. Selline alus on juba iseenesest väga avarat kaalutlusruumi sisaldav. Kui siia lisada võimalus kohaldada keeldu juhul, kui „vihakamise õhutamine“ pole välistatud, siis võib keelata kõik sellised avalikud koosolekud, mis puudutavad mõnda vähegi polariseerivat teemat. Sellisel juhul puudub sisuliselt mistahes võimalus ka keelu/laialisaatmise vaidlustamiseks, sest erinevat tegelikult toimuvast koosolekust, mille puhul saab seal toimunu põhjal tuvastada, mille hinnang toimuva keelatusel põhineb, et saa hinnangut selle kohta, et „pole välistatud vihkamise õhutamine“ kohtus efektiivselt vaidlustada. Kokkuvõttes annaks sellise keelamisaluse seadusesse lisamine PPA käsutusse sisuliselt piiramatult ja kohtus efektiivselt vaidlustamatu vahendi avalike koosolekute keelamiseks.

Täiendavalt on VTK-ga ette pandud „Kaaluda KorS § 62 täiendamist selliselt, et keelatud on avalikud koosolekud, mille pidamise eesmärk on ilmselgelt ajendatud mõne agressorriigi tähtpäevadest, või koosolekud, mille läbiviimisel on kavas eksponeerida avalikult agressiooniakti, genotsiidi, inimsusevastase kuriteo või sõjakuriteo toimepanemisega seotud sümboleid.“ Vastav ettepanek oleks sellisel kujul küsitav isegi juhul, kui selles „mõne agressorriigi“ asemel räägitaks avalikult Venemaast. Venemaal on tähtpäevi, mida ta jagab paljude „mitteagressorriikidega“, tähtpäevi, mis on talle ainuomased, ent ei oma poliitilist tähendust, ning tähtpäevi, mida võidakse kasutada küll agressiooni õigustamiseks, ent mille tähistamiseks on võimalik korraldada ka selliseid avalikke koosolekuid, kus seda ei toimu. Kui tegelikuks sooviks on teatud konkreetsete Venemaa tähtpäevadega seoses Eestis avalike koosolekute pidamine keelata, siis tuleks keeld sellisena ka sätestada, mitte rääkida ebamääraselt „agressorriigi tähtpäevadest“. Eesti seadustes ei sisaldu mõistet „agressorriik“. KarS § 91 lg 3 järgi loetakse agressiooniaktiks „ühe riigi poolt rahvusvahelise õigusega vastuolus olevat relvajõu kasutamist teise riigi suhtes“. Seega agressorriigiks võiks ilmselt nimetada riiki, kes kasutab relvajõudu teise riigi suhtes vastuolus rahvusvahelise õigusega. Sellisele mõistele võivad Venemaa kõrval vastata ka mõned Eestile olulised liitlased. Eeltoodust tulenevalt on pakutav lisakeeld, isegi kui selle tegelik eesmärk on legitiimne, liiga avara sõnastusega ning sellisena ebaproportsionaalselt sõna- ja koosolekuvabadust piirav.

Kavandatavad lisapiirangud on iseäranis küsitavad ka põhjusel, et juba täna on tõsiselt kaheldav, kui efektiivselt on koosolekuvabadus Eestis tegelikult kaitstud. Õigusvastast avaliku koosoleku keeldu on halduskohtus erakordselt keeruline vaidlustada. Keelamine leiab reeglina aset mõni päev enne avaliku koosoleku toimumist. Isegi kui ajaliselt on võimalik enne selle toimumist esialgse õiguskaitse taotlus esitada, asetab selline taotlus kohtu olukorda, kus ta selle lahendamisega peaks sisuliselt lahendama ka põhivaidluse. Arusaadavatel põhjustel on sellistel esialgse õiguskaitse taotlustel reeglina äärmiselt madal edulootus. Seega peaks kogu vaidlus keelatud avaliku koosoleku üle toimuma pärast selle kavandatud toimumisaega ehk olukorras, kus keelu mõju on lõppenud ning enamasti on võimalik taotleda vaid keelu õigusvastaseks

tunnistamist. Valitseva kohtupraktika taustal on aga väga keeruline põhista seda, miks keelu õigusvastasuse tuvastamine on isiku õiguste kaitseks vajalik ehk sellise kaebuse esitaja riskib kaebuse läbi vaatamata jätmisega kaebeõiguse puudumise tõttu. Kui jõustuksid VTK-ga ette pandavad keelamisõiguse laiendused, siis lisanduks keeldude vaidlustamise menetluslikule keerukusele ka selliste kaebuste materiaalõiguslik perspektiivitus: ülimalt laia kaalutusõiguse ja ülimalt madala lävendi („võib arvata“ ehk „pole välistatud“) tõttu on keeruline ette kujutada, kuidas ilmselgelt õigusvastane peaks keeld olema, et ta sellisest sisuliselt maha asetatud latist üle ei saaks. Seega kujuneks juba täna olemasolevate menetluslike piirangute ning VTK-ga ette pandud materiaalõiguslike aluste kombinatsioonis olukord, kus täitevvõim võiks talle mitte meeldivad avalikult koosolekud alati juba ennetavalt keelata põhjendusega, et pole välistatud seal ühe või teise grupi suhtes vihkamise õhutamine ning olla seejuures suhteliselt kindel selles, et selle keelu kohtus vaidlustamine on väheperspektiivikas. Pole põhjust arvata, et sellise olukorra saavutamine oleks VTK koostajate eesmärk, et paraku näib neil puuduvat arusaam sellest, kuidas vastavat regulatsiooni oleks võimalik (kuri)tarvitada.

12. Probleem 15: Riigivastutuse erisused korraõiguses

Riigivastutuse regulatsiooni ülevaatamine on põhjendatud. Samas vajab põhjalikku ülevaatamist kogu riigivastutuse regulatsioon, mitte vaid kitsalt korraõiguse seoses.

Probleem 16: Korraõiguse tekitatud kahju hüvitamise regulatsioon

VTK kohaselt seisneb lahendamist vajav probleem selles, et „*Korraõiguseorganitel tekivad isikute tahtliku avaliku korda rikkuva käitumise tõttu kulutused, mille hüvitamise kohustust nendel isikutel seejuures alati ei ole*“. Asjakohatu on nii kõnealune probleemiasetus kui selle lahendamise viis.

Tahtlikult avalikku korda rikkuv käitumine kujutab endast sõltuvalt selle raskusest kas väärtegu (KarS § 262) või kuritegu (KarS § 263). Väärteoga tekitatud kahju hüvitamine toimub VTMS § 7 järgi tsiviilseadustes sätestatud alustel ja korras, kuriteoga tekitatud kahju hüvitamise nõude saab esitada ka kriminaalmenetluse raames. Mõlemal puhul võib kahjunõude esitajaks olla ka riik. Lisaks on KrMS 7. peatükis detailselt reguleeritud see, millisel juhul ja milliste kriminaalmenetluse kulude hüvitamist võib nõuda. Nende hulgas on „sundrahaga“ (KrMS § 179), mille eesmärk KrMS kommentaaride kohaselt „*on, et just menetluse põhjustanud isik kompenseeriks osa kulutustest, mida riik kannab seoses oma üldise avalik-õigusliku ülesandega tagada kriminaalmenetluse toimimine ja kuriteo tagajärgede heastamine. Jutt on kriminaalmenetluse üldistest kuludest, mis kaetakse riigieelarvest, kuid süüdimõistetutelt välja ei mõisteta (nt õiguskaitseorganite halduskulud või riiklikule ohvriabile tehtavad kulutused)*“. Kuna antud selgituste kohaselt soovitakse sundrahaga hüvitada ka kulusid, mis ei ole kantud kriminaalmenetluse raames, ent on siiski kuriteost tingitud, siis mahuvad sundrahaga hüvitatava kulu alla ka mistahes avaliku korra rasketele rikkumisele reageerimisega tekkinud kulud.

Eeltoodu tekitab küsimuse, milles seisneb täitmist vajav lünk. Avaliku korra rikkumine ei ole ainus süütegu, millele reageerimisel võivad riigil tekkida kulutused, mida süüteo toimepanija ei pea hüvitama. Eelduslikult on kehtiva regulatsiooni taga siiski teatud kaalutus selle kohta, milliste raskusastmega süütegude puhul ja milliste kulude hüvitamine süüdlase poolt on proportsionaalne. VTK-st ei leidu aga ühtegi viidet VTMS-le või KrMS-le ega põhjendust selle kohta, miks neis sisalduv regulatsioon on ebapiisav ning miks just avaliku korra rikkumisega

seotud riigi kulude hüvitamine, mitte aga mõne muu süüteo või süüteoliigiga seotud riigi kulude hüvitamine vajab eraldi täiendavat regulatsiooni.

Samas isegi kui eksisteeriks mingi põhjus, miks just avaliku korra rikkumisega seotud kulude hüvitamine vajaks eriregulatsiooni, siis on VTK-s välja pakutud lahendus sobimatu. Kõigepealt torkab silma, et näited kulude hüvitamise vajaduse kohta puudutavad eelkõige olukordi, kus kulud ei teki mitte avaliku korra rikkumisest, vaid isiku „koostöövalmiduse puudumisest“ ja/või oma õiguste kaitsmisest. Seejuures kohe esimene näide (jooesiseisundi tervishoiuteenuse osutaja juures tuvastamise nõudmine) puudutab olukorda, kus isik ei tee mitte midagi õigusvastast, vaid kasutab talle seadusega antud õigust joobe objektiivseks tuvastamiseks. Kvalifikatsioon „oma jooest teadlik isik“ on tähendusetu, sest pea alati on võimalik väita, et isik, kes on jooes, pidi vastava seisundi ise tekitama. Seetõttu näib, et muudatuste peamine eesmärk on heidutada avalikku korra rikkumises kahtlustatavaid isikuid oma õigusi kaitsma viisil, millega kaasneva täiendavad kulud menetlejale. Sellel on kahtlemata teatud negatiivne mõju põhiõiguste kaitse efektiivsusele, mistõttu on küsitav, kas muudatustest saadav kasu kaalub üles sellest tekkiva kahju.

Lisaks on läbimõtle mata ja sobimatu ka kavandatav kulude hüvitamise viis. Nimelt VTK kohaselt peaks kulude hüvitamise nõudmine ühelt poolt põhinema pea piiramatul kaalutusõigusel (korrakaitseorgan otsustab, kas on otstarbekas nõuda), teisalt aga peaksid välja nõutavad summad põhinema mitte tegelikel kuludel, vaid olema standardsed summad. Arusaamatuks jääb, milline on selliste hüvitiste materiaa lõiguslik iseloom ja millises menetluses toimuks nende väljanõudmine/määramine ja vaidlustamine. Kavandatavate hüvitiste iseloom (standardne, tegelikest kuludest sõltumatu summa) ei toeta nende käsitlemist tsiviilõigusliku kahjuna, samuti puudub neil eripreventiivne eesmärk nagu haldusõiguslikul sunnirahal. Materiaa lõiguslikus mõttes näib tegemist olevat eelkõige (lisa)karistusega, mida aga ilmselt kavatakse määrata mitte asjaomasel süüteomenetluses, vaid sellega paralleelselt kulgevas haldusmenetluses. See võib halvimal juhul tuua kaasa vastuolu topeltkaristamise keeluga ehk kogu vastava menetluse põhiseadusvastasuse. Isegi kui seda õnnestuks vältida, oleks väärteo- või kriminaalmenetluse kõrvale (mille kõrvale juba niikuinii võib kulgeda ka tsiviilkohtumenetlus) paralleelse haldusmenetluse ja sellele järgneva halduskohtumenetluse loomine ilmselgelt ebaotstarbekas ja eesmärgipäratu.

13. Probleem 17: Küberruum kui avalik koht

VTK-s on probleemi olemus ja ulatus lahti mõtestamata. VTK järgi on vaja tõhusaid meetmeid selleks, et sanktsioneerida küberruumis järjest tavapärasemat isikute solvamist, hirmutamist ja ähvardamist, korrarikkumiste toime panemisele õhutamist ning otse-eetris alasti olemist ning alkoholi tarbimist. Selliseid tegevusi võib leida aset mitte ainult küberruumis, vaid ka muudes infokanalites.

Esiteks ei selgu VTK-st, mille alusel on kõigist neist kohtadest, mis lisaks füüsilistele „avalikele kohtadele“ on määratlemata isikute ringile ligi pääsetavad (nt tasuta jagatav lend- või ajaleht), on reguleerimist vajavaks peetud just nimelt küberruumi. Teisi inimesi on võimalik nt avalikult solvata ka paljudel muudel „määratlemata isikute ringile ligi pääsetavatel“ viisidel (nt artikkel paberkanalil ajalehes). Neist vaid küberruumi välja valimine näib meelevaldne ja juhuslik.

Teiseks ei selgu VTK-st, mida on peetud silmas „määratlemata isikutele ringile ligipääsetavuse“ all. Füüsilises ruumis on reeglina kriteeriumiks igapäevase tasuta juurdepääs, nt pileti või kutsega ligipääsetav keskkond ei pruugi kvalifitseeruda. Sama kriteeriumi rakendamine küberruumis tunduks aga kohati üsna meelevaldne. Nt sõltuks seal avaldatud artiklile avalikus ruumis käitumise nõuete kohaldumine siis sellest, kas artikkel asub „maksumüüri taga“ või mitte.

Kolmandaks ei selgu VTK-st, millisele osale küberruumis toimuvast peetakse kohalduvaks KorS reegleid ehk milline peaks olema KorS avalikus kohas käitumise reeglite ruumiline ja isikuline kehtivus küberruumis. Nt on küberruum täis ka Eestis kättesaadavat pornograafilist sisu, ent vaid tühine osa sellest luuakse ja/või tehakse avalikkusele kättesaadavaks Eestis või Eesti elanike kaasabi. Samuti võib eeldada, et valdav osa sellest sisust on „maksumüüri taga“.

Neljandaks on valdav osa näidetest väidetavalt sanktsioneerimist vajavatest olukordade kohta ilmselgelt põhjendamatud. „Korrarikumiste toime panemisele õhutamine“ ei ole kehtiva õiguse kohaselt üldse karistatav, sama teo mõni spetsiifiline ja raskem vorm küll on, ent mitte ühelgi juhul ei sõltu sellise teo karistatavus asjaolust, kas see toimub avalikus kohas või mitte. Väited selle kohta, nagu oleks „otse-eetris alasti olemine ja alkoholi tarbimine“ mingi massiivne probleem, mida oleks vaja riigi sunnijõu toel lahendada, ei ole tõsiseltvõetavad. Isegi kui veebikonstaabel suudaks ka kõik vähegi Eestiga seotud „otse-eetris alasti olijad ja alkoholi tarbijad“ vastutusele võtta ja meelt parandama sundida, siis on saavutatud tulemus mõttetu, arvestades, et 99%-i vastavast sisust Eestiga seotud ei ole ning jääb küberruumi alles.

Viiendaks on küsitav, millist hüve tegelikult kaitsta soovitakse. Avalikus kohas käitumise nõuete eesmärk on eelkõige kas avaliku füüsilise ruumi kaitse või asjaomasest tegevusest vahetult mõjutatud isikute kaitse. Avalikus kohas solvamise karistusahvardusega keelu eesmärk ei ole mitte isiku au ja väärkuse kaitse (vastasel juhul oleks loogiline keelata solvamise sõltumata sellest, kus see aset leiab), vaid avalikus kohas viibivale isikule turvalise keskkonna tagamine. Seega tuleks küberruumi avalikuks kohaks kuulutamisel ja sellest tulenevate käitumise nõuete kohaldamisel mõtestada lahti see väärtus, mida seeläbi kaitsta soovitakse.

Kuuendaks on VTK-s alahinnatud ka muudatuse potentsiaalset mõju korrakaitseorganite töökorraldusele. PPA-l oleks tulenevalt süüteomenetluse kohustuslikkuse printsiibist tulevikus kohustus menetleda KarS § 262 alusel iga kaebust küberruumis aset leidnud väidetava solvamise, hirmutamise või ähvardamise peale, mis mõnda teist „küberruumis viibijat“ häirib. Tõenäoliselt on ühiskonnas märksa vahetumaid probleeme, millele lahendamisele korrakaitse kaudu niigi piiratud ressursse suunata.

Kokkuvõtvalt ei ole VTK-s toodud ettepanek samastada avaliku kohaga ka teatud küberruumi osad põhjendatud ning tooks ilmselt kaasa mitte ainult anekdootlike olukordi, vaid hullemal juhul mitmete vabaduste põhjendamatut piiramist ja/või ebaproportsionaalsete meetmete rakendamist, mis seejuures taotletava (ja mõneti ebaselge) eesmärgi saavutamisele kaasa ei aita.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)

Imbi Jürgen
Esimees